

Nr 461.

Av herr **Lundqvist**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan staten och Stockholms stad rörande förvärv för staden av kvarteret Beridarebanan inom stadsdelen Nedre Norrmalm i Stockholm m. m.

I propositionen nr 168 föreslås bl. a. att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att godkänna ett den 29 november 1951 dagtecknat avtal mellan representerer för staten och Stockholms stad rörande försäljning till staden av tomterna nr 1 och 2 i kvarteret Beridarebanan inom stadsdelen Nedre Norrmalm i Stockholm mot en köpeskilling av 13 miljoner kronor. Av propositionen framgår, att staden för lösandet av de betydelsefulla frågorna om tunnelbanan och Nedre Norrmalms reglering anser sig vara i stort behov av att kunna disponera över särskilt kvarteret Beridarebanan.

Emellertid framgår även av propositionen att nära nog alla, som haft att yttra sig i frågan, hyst stor tveksamhet rörande lämpligheten ur statens synpunkt av att genomföra denna markförsäljning.

Statens förhandlingsrepresenterer, f. d. generaldirektörerna O. H. Malmberg och H. V. Leo, ha sålunda i frågan huruvida kronan må avhända sig kvarteret Beridarebanan till en början anfört följande:

»Behovet av lokalutrymmen i Stockholm för statliga ämbetsverk och institutioner är stort och ständigt växande. Erinras må, att byggnadsstyrelsen för civila ämbetsverk och kommittéer i Stockholm för närvarande hyr lokaler för en årlig hyra av omkring två miljoner kronor. Härtill kommer den förhyrning som sker genom de affärsdrivande verken och de militära myndigheterna. Uppenbart torde därför vara, att kronan såsom regel icke bör avhända sig den mark den nu äger, såvida marken icke genom stadsplan disponerats för bostadsändamål eller annan användning, som förutsätter exploatering. Detta gäller alldeles särskilt centralt belägen mark inom staden. Vad särskilt angår kvarteret Beridarebanan kommer härtill, att tidpunkten för en försäljning just nu i så måtto är för kronan oläglig, att, såsom närmare kommer att framgå av det efterföljande, kronan torde ha kunnat undgå nybygge och därmed förenade kostnader för de i kvarteret förlagda statsinstitutionerna ytterligare omkring 15 år.»

Byggnadsstyrelsen erinrar om att styrelsen under hand medverkat vid bl. a. de utredningar, som legat till grund för värderingen av ifrågakvarteret

i kvarteret ingående fastigheter, och fortsätter: »Styrelsen har därvid med hänvisning till kronans eget behov av byggnadsmark i Stockholms centrala delar rent principiellt icke ansett sig kunna tillstyrka en försäljning av kronan tillhörig mark inom nämnda område. Med hänsyn till den betydelse kvarteret Beridarebanan har för en lösning av de för staden angelägna frågorna om tunnelbanan och Nedre Norrmalms reglering vill styrelsen i likhet med de av kronan delegerade förhandlingsmännen dock icke motsätta sig att kronan, då det gäller att för detta betydelsefulla område skapa största möjliga frihet för en fullgod utformning av stadsplanen, avhänder sig berörda mark till staden.» I fortsättningen gör styrelsen bl. a. även följande uttalande: »Med hänsyn till kronans ringa tillgångar av mark i Stockholms centrala delar hade styrelsen helst sett att vid en försäljning av här berörda kvarter kronan tillförsäkrats viss återköpsrätt i den utsträckning, varom särskild överenskommelse kunde träffas, till lämplig fastighet som kunde tillkomma vid ett framtida genomförande av Nedre Norrmalms reglering. Härigenom skulle kronan beredas större möjligheter att säkerställa ett tillgodoseende av framtida uppkommande behov av lokaler för statliga ändamål inom stadens centrala delar.»

Statskontoret har i sitt yttrande framhållit, »att med hänsyn till det ständigt växande behovet av centralt belägna lokalutrymmen för statliga verk och institutioner viss tvekan kan råda om lämpligheten av att överlåta kvarteret Beridarebanan till Stockholms stad». »Ifrågasättas kan emellertid», säger statskontoret bl. a. vidare, »om icke, av skäl som inledningsvis anförts, likvid för köpesumman helt eller delvis bör utgå i den form, att staden till kronan överlåter annat centralt beläget markområde. Ämbetsverket förordar för sin del, att det närmare undersökes, huruvida icke ett dylikt markbyte kan komma till stånd.»

Riksräkenskapsverkets yttrande innehåller flera mycket intressanta uttalanden. Till en början erinras om statskontorets stora tvekan om lämpligheten att till staden överlåta här ifrågavarande två tomter. Riksräkenskapsverket anser sig för sin del böra understryka detta uttalande av statskontoret, särskilt som kvarteret enligt den av stadens representanter förebragta utredningen icke direkt beröres av de stora gatugenombrott, som enligt den av stadsfullmäktige år 1945 antagna principplanen skola företagas genom stadsdelen, nämligen förlängningen av Sveavägen, utbildandet av Sveaplatsen och den nya öst-västliga leden i Klarabergsgatan-Hamngatan. I fortsättningen erinras om att från stadens sida i detta avseende endast framhållits »dels att det torde vara nödvändigt att Sergelgatan flyttas västerut, om man mellan denna gata och Sveavägen skall kunna utbilda byggnadskvarter av tillräckligt djup för moderna citybutiker, dels att även övriga gator, som omgiva kvarteret, måste vidgas och delvis profilregleras. Frågan, huruvida önskemålet att mellan Sergelgatan och Sveavägen erhålla byggnadskvarter

av tillräckligt djup för moderna citybutiker verkligen motiverar en rivning av Sergelska huset, som inrymmer en del av konsthögskolan, och av före detta Tekniska skolans byggnad, i vilken konstfackskolan numera är inrymd, bör enligt riksräkenskapsverkets mening ingående övervägas, särskilt som dessa byggnader enligt utredningen i ärendet kunna användas för sitt ändamål under ytterligare omkring 15 år samt en nybyggnad, som ersätter byggnaderna, beräknas draga en kostnad, som frånsett kostnaderna för själva tomtmarken uppgår till 9 miljoner kronor.» »Man bör kanske inte heller», säger vidare verket, »helt bortse från den möjligheten, att staten kunde förvärva och för eget behov bebygga den Stockholms stad tillhöriga tomtmark inom området mellan Sergelgatan och Sveavägen, å vilken icke utan flyttning av Sergelgatan kunna uppföras byggnader med tillräckligt djup för moderna citybutiker. Vidare får det måhända icke anses uteslutet, att staten även efter en omläggning av det lokala gatunätet i enlighet med vad Stockholms stad planerat kan i sin ägo behålla tomtmarken i kvarteret Beridarebanan och därå uppföra byggnader för egna ändamål.»

Uppenbarligen har riksräkenskapsverket även den uppfattningen, att den förordade köpeskillingen, 13 miljoner kronor, är mycket låg.

Slutligen förordar riksräkenskapsverket i likhet med statskontoret »att det närmare undersökes, huruvida icke överlåtelsen kan ske genom ett byte, där staden såsom motprestation till kronan överlåter annat centralt beläget markområde».

Endast överståthållarämbetet har icke haft något att erinra mot det upprättade avtalet.

Såsom av ovanstående redogörelse klart framgår, har alltså på alla håll — med sistnämnda enda undantag — rått mycket stor tveksamhet, vilken åtminstone i vissa fall kan sägas stå på gränsen till rent avstyrkande. Det förefaller, som om denna allmänna tveksamhet hade bort föranleda större tveksamhet även hos departementschefen och ett mera ingående övervägande inom departementet än som av propositionen att döma synes ha föregått ärendets avgörande hos Kungl. Maj:t. Departementschefen förklarar helt kort, att frågan om överlåtelse av kvarteret Beridarebanan i den form, att staden, på sätt statskontoret och riksräkenskapsverket förordat, till staten överlåter annan centralt belägen mark, enligt vad under hand inhämtats av statens representanter, undersökts vid förhandlingarna och tillägger: »På grund av den brist på dylik mark, som föreligger även för Stockholms stad, har en lösning i denna riktning icke ansetts möjlig.» Inte minst detta sista konstaterande, att även Stockholms stad har så stark brist på annan centralt belägen mark och att därför statens utsikter att senare kunna få förvärva behövliga områden måste anses vara mycket små om icke rent obefintliga, talar väl med tanke på det ständigt växande behovet av just centralt belägna lokalutrymmen för statliga verk och institutioner mycket starkt

emot att staten under sådana förhållanden frivilligt avhänder sig de synnerligen välbelägna tomter det här gäller. Förvånansvärt nog drar emellertid icke departementschefen den slutsats som här synes ligga närmast till hands och synes över huvud icke känt någon tvekan. Hänsynen till stadens svårigheter med tunnelbanebygget har tydligen varit helt avgörande. Ej heller mot den föreslagna köpeskillingens storlek har departementschefen haft någon erinran.

Redan vad här ovan anförts talar enligt mitt förmenande starkt för att i det oklara läge, vari frågan f. n. befinner sig, propositionen icke bör av riksdagen bifallas. Härtill kommer emellertid att, såvitt av propositionen framgår, telegrafstyrelsen över huvud icke blivit hörd i denna fråga, trots att denna dock på det närmaste synes kunna komma att beröra även telegrafverket och dettas behov av ytterligare markutrymmen inom stadens centrala delar. Det kan vara av intresse att erinra om att telegrafstyrelsen redan tidigare, den 3 oktober 1945 och 20 maj 1950, avlåtit skrivelser till kommunikationsdepartementet i fråga om verkets framtidsbehov av ytterligare lokaler och markutrymmen bl. a. för en framtida nödvändig automattelefoncentral i centrum och höghusbyggnad för televisionsverksamheten.

Oklarheten synes på sistone blivit allt större. Så sent som i går, den 16 april, meddelades i pressen att byggnadsstyrelsen och telegrafstyrelsen i anmärkningsskrivelser underrättat byggnadsnämnden om att de vilja få närmare besked av staden om den blivande utformningen av stadsplanen för kvarteren fyrmörsaren och Åskslaget, innan de kunna ta ställning till det nu föreliggande stadsplaneförslaget. Förhandlingar i saken ha inletts mellan byggnadsstyrelsen och staden.

»Fyrmörsaren» är det kvarter vid Brunkebergstorg, där telegrafstyrelsens eget hus ligger, och »Åskslaget», där styrelsen också har fastigheter, är beläget på andra sidan Malmskillnadsgatan. Båda kvarteren ligga alltså söder om Hamngatan och ingå inte i de nu aktuella förslaget, i vilket det endast sägs att planerna för själva Sveaplatsen redan äro färdiga. Telegrafstyrelsen antar emellertid, att den slutgiltiga utformningen av stadsplanen närmast söder om Sveaplatsen är beroende av hur delen norr om denna plats löses. Det är således av största vikt för telegrafverket att så tidigt som möjligt få veta hur dessa kvarter avses att utformas, och styrelsen vill inte att stadsplaneförslaget skall fastställas förrän styrelsen närmare fått studera frågan. Inte heller byggnadsstyrelsen anser sig med hänsyn till kronans intressen som markägare kunna ta slutlig ställning till det framlagda förslaget innan utformningen av de båda kvarteren närmare klarlagts.

Telegrafstyrelsen påpekar bl. a. att en ny telefonstation måste byggas samtidigt med att ifrågavarande cityområde exploateras. Denna station är avsedd att förläggas till »Fyrmörsaren» eller »Åskslaget». Starka skäl tala för ett höghus i »Åskslaget», som är en av de högst belägna punkterna i

Stockholm, för att där ge plats åt televisionsanläggningar och andra radio-kommunikationer som kan bli aktuella.

Att här tarvas vidare utredningar innan statsmakterna tar slutlig ståndpunkt till nu framfört förslag om försäljning av tomterna nr 1 och 2 i kvarteret Beridarebanan torde väl numera få anses ofrånkomligt. Särskilt förvånande måste givetvis anses vara att telegrafverkets synpunkter och önskemål icke på något sätt kommit till synes i propositionen eller — enligt vad vill synas — varit föremål för något bedömande i samband med dennas avlåtande.

Med hänsyn till vad ovan framhållits synes markförsäljning under inga förhållanden böra äga rum förrän *dels* juridiskt bindande stadsplan för området Beridarbanan-Fyrmörsaren kan framläggas och accepteras av telegrafstyrelsen och byggnadsstyrelsen, *dels* klarlagts, huruvida telegrafverkets framtida mark- och lokalbehov kan — efter den nya stadsplanen — lämpligen tillgodoses inom kvarteret Fyrmörsaren och delar av kvarteret Åskslaget.

Om en televisionsskyskrapa måste byggas i centrum och denna icke av olika skäl kan placeras i kvarteret Fyrmörsaren, borde väl, om telegrafstyrelsen ur teknisk synpunkt kan godkänna detta, med fördel kunna övervägas att förlägga denna med tillhörande byggnader till kvarteret Beridarebanan eller tomterna nära intill, såsom riksräkenskapsverket antytt.

Först sedan frågan på detta sätt närmare utretts synes över huvud någon del av kvarteret Beridarebanan böra försäljas till staden. Att något avgörande i denna fråga, såsom denna nu ligger till, icke kan hinna träffas före den 1 juli 1952 är uppenbart. Till 1 januari eller 1 april 1953 torde detta emellertid böra vara tänkbart.

I propositionen säges, att representanterna för Stockholms stad vid förhandlingarna bl. a. framhållit, att varje förskjutning av tunnelbyggets fullbordande skulle leda till mycket besvärande komplikationer *dels* för stadens bostadsexploatering, som skulle tvingas avstanna, *dels* för yttertrafiken i den inre staden. Vidare skulle det ha gjorts gällande, att kvarteret Beridarebanan bör vara i stadens hand för att tunnelbygget skall kunna fullföljas i avsedd takt. Ifrågasätts kan väl emellertid om icke dessa uttalanden måste anses innehålla stora överdrifter. Erforderlig ny stadsplan för området mellan Hötorget och Sveaplatsen torde kunna uppgöras, vem som än äger marken, och tillåtelse att tangera Beridarebanans mark med tunnelbanan bör väl kunna erhållas, redan innan försäljning av marken ägt rum.

Att vissa svårigheter likväl kunna vållas staden genom ett uppskov med frågans avgörande — även om detta uppskov blir relativt kort — skall viligt erkännas. Detta är i och för sig beklagligt. Skulden till dessa svårigheter kan emellertid icke läggas på statsmakterna. Att dessa, innan ställnings-

tagande sker, vilja kunna överblicka konsekvensen av ett beslut av sådan räckvidd som det här ifrågavarande kan icke gärna med fog klandras. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t åter förelägger ärendet för riksdagen, så snart tidigare här ovan omnämnda kompletterande utredningar hunnit verkställas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställes,
att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 168.

Stockholm den 17 april 1952.

R. Lundqvist.